

Statistika.

Přehled novějších prací v Čechách.

V minulých ročnících Sborníku (I., str. 358^{ss}, II., str. 253^{ss}, III., str. 191^{ss}) podán byl přehled prací statistických, v letech 1899—1900 v Čechách vydaných neb Čech se týkajících. Doplniti jej pro léta pozdější, jest úkolem těchto řádků. Mají především ráz informační; vedloť by příliš daleko rozebíratí a a oceniti všechny práce statistické, vydané v posledních letech, úkol ten může s větším zdarem ponechán býti speciálním rozborům. Zvlášt má býti podán též přehled o statistice agrární, která tvoří zvláštní, ucelenou skupinu.

Počítí jest nám opět se zprávami *Zemského statistického úřadu království Českého*, orgánu, který jest především povolán k tomu, aby pěstoval statistiku zemskou. Vedle publikací jeho agrárních jsou to jmenovitě: statistika museí a veřejných knihoven v král. Českém, spravovaných, vydržovaných neb podporovaných zemí, okresy neb obcemi koncem r. 1897, přehled škol středních a odborných v král. Českém, vydržovaných zcela neb z části zemí, okresy neb obcemi, z r. 1897 resp. školního roku 1896—1897 a statistika o stavbách veřejných škol obecných i měšťanských v král. Českém od r. 1869 až do konce r. 1898 (svazek III., sešit 2); volby sněmovní 1901 a finance zemské do konce r. 1901 se zajímavým a zevrubným textovým doprovodem, podávajícím přehled o vývoji zemských financí od r. 1862 až po r. 1901 (svazek IV., sešit 2); orgánové místní samosprávy 1900, silnice a mosty 1899 a 1900 (svaz. V., seš. 2); obyvatelstvo Čech dle rodiště a pobytu v době sčítání z 31. prosince 1900, podrobné výkazy dle politických okresů, s textovým doprovodem podávajícím přehledný obraz o posunech způsobených stěhováním obyvatelstva v Čechách (svaz. VII., seš. 1).

Publikace posléze jmenovaná vybočuje již vlastně z rámce statistiky samosprávné, a zemský statistický úřad rozšiřuje jí činnost svou na nový, velmi vděčný obor doplňovati statistiku ústřední detailnějším uveřejněním a spracováním látky. Nejen unás, i jinde pociťuje se již potřeba dělby práce mezi statistickými úřady centrálními a statistickými úřady zemí a menších celků samosprávných (viz o tom Bleicher, *Über die Notwendigkeit systematischer Arbeitsteilung auf dem Gebiete der Bevölkerungs-, Sozial-Statistik*, Allg. Stat. Archiv V., VI). Nenít ani možno, aby centrální úřad podával i pro menší celky správní materiál ve všech podrobnostech teritoriálních a věcných, ani není k tomu tak povolán jako úřady zemské a menších celků samosprávných, které s poměry lépe jsou obeznalé. Jest si jen přátí, aby zemský statistický úřad i ostatní naše statistické orgány tohoto vděčného úkolu vždy byli dbalí (viz o tom též článek Dra Živanského: *Technika sčítání lidu v Rakousku*, roč. III. Sborníku, str. 246).

Vedle publikací uvedených, uveřejněných ve »Zprávách zem. statistick. úřadu«, vydala Zemská statistická kancelář též statistický přehled o přírážkách k přímým daním, pak příjmů a výdajů obcí a okresů v král. Českém v r. 1898 podobný, jaký vydala pro rok 1895 a jaký v letech

1883, 1885, 1887, 1889, 1891, 1893 sestavován byl Statistickou kanceláří zemědělské rady. Litovati jest, že výkazy jen pomalu a často po četných urgencích jsou dodávány, a že vydávání jich proto se opozďuje, tím více, že seznání daňového zatížení jednotlivých samosprávných celků jest pro samosprávu obzvláště důležité, a otázka přírážková patří k těm nejpalčivějším.

Zmíniti sluší se též o tom, že statistika přírážek autonomních vede se posud roztržštěně různými úřady. Tak vydává jmenovitě též c. k. ministerstvo financí statistické přehledy o přírážkách předepsaných ku přímým daním (poslední pro léta 1901 a 1902, roč. XI., seš. 1 »Mitteilungen des k. k. Finanzministeriums«). Přehledy ty uveřejňují se však jen summárně pro celé země, nepodávajíce žádoucích detailů pro menší celky samosprávné; jsou kusé právě tam, kde cena jich mohla by býti největší. Již tato potřeba, aby výkazy ony uveřejňovány byly i s jemnějšími detaily teritoriálními, ukazuje k tomu, že statistika autonomních přírážek v první řadě přísluší do kompetence jednotlivých zemských úřadů statistických. K tomu poznání dospělo též c. k. ministerstvo financí samo. Tak bylo na VI. konferenci pro statistiku zemí, která se zabývala předmětem tím, k návrhu zástupce c. k. ministerstva financí usneseno sjednotiti roztržštěnou dosud statistiku přírážkovou a byly schváleny též formuláře, dle nichž by jednotlivé zemské úřady statistické látku sbíraly. Praktické důsledky z usnesení toho však dosud vyvozeny nebyly.

Některé z prací zemské statistické kanceláře uloženy jsou též v tiscích zemského výboru; o nich bude učiněna jindy zmínka.

Četné výkazy statistické z oboru statistiky zemské obsahuje též »*Statistisches Jahrbuch der autonomen Landesverwaltung in den im Reichsrath vertretenen Königreichen und Ländern*«. Materiál dodáván jest po výtce zeměmi (u nás zemským statistickým úřadem) a kryje se z větší části s obsahem jmenovaných zpráv. Obmezujeme se tedy jen na ona data, jež ve svrchu jmenovaných »Zprávách« obsažena nejsou.

Jsou to: data o nemocnicích a humanitních ústavech v r. 1897 (roč. II.); o pozemkovém majetku země, okresních zastupitelstev, obcí a fondů a nadací spravovaných těmito korporacemi, půdu nevýnosnou aneb od daně osvobozenou vyjímaje dle stavu z r. 1898 (II.); o zemědělských společenstvech zřízených dle zákona z 9./4. 1873 (přehled o jednotlivých družích společenstev) z r. 1898 (II.), z r. 1899 (III.), z r. 1900 (IV.); o železnicích a drahách elektrických spravovaných zemí neb obcemi z r. 1898 (II.), z r. 1899 (III.), z r. 1900 (IV.); přehled o úvěrních ústavech (zemské úvěrní ústavy, spořitelní, úvěrní a záloženské spolky dle systému Raiffeisena v r. 1898 (II.), v r. 1899 (III.), v r. 1900 (IV.), o kasárnách zemí, okresy aneb obcemi vystavěných a udržovaných z r. 1899 (II.), o financích okresů zastupitelských v r. 1897 a 1898 (II.), 1899 (III.), 1900 (IV.), o financích obcí majících více než 5000 obyvatelů v r. 1897 a 1898 (IV.), o orgánech samosprávných v r. 1900 (IV.)

Těž druhý zvláštní statistický orgán samosprávný v Čechách »*Statistická komise král. hlav. města Prahy a spojených obcí*« vydala v letech 1901—1905 řadu cenných publikací. Jsou to opět obvyklé »*Administrativní zprávy*« za r. 1899 a za léta 1900 a 1901 (díl I. Praha) a *Statistické knížky města Prahy a spojených obcí* za léta 1898, 1899, 1900 a 1901.

Administrativní zprávy obsahují mnoho zajímavého materiálu z různých oborů správy obecní. Kdo vniknouti chce hloub v taje komunální politiky pražské, tomu Administrativní zprávy mohou býti dobrým vůdcem. Poukazováno budiž jen na zprávy o pražských obecních plynárnách, o elektrických podnicích král. hlav. města Prahy, o zásobování města vodou, o ústředních jatkách a trhu dobytčím a pod

Pro statistické srovnávání s jinými městy neb s jinými lety důležitými jsou zvláště tabulky o předpisu daní, dále výkazy a přehledy o stavu obecního jmění a dluhů, konečně výkazy o příjmech a výdajích obecních spolu s rozbohem nejdůležitějších příjmů obecních. Posléze uvedené výkazy vyžadovaly by však v leckterém směru opravy. Nepodávajíť přehledného obrazu o finančním hospodářství města již proto, že zahrnují vedle příjmů a výdajů reálních též příjmy a výdaje neskutečné (zálohy, zápůjčky, finanční operace a pod.); mimo to doporučovalo by se též rozdělení příjmů a výdajů v řádné a mimořádné, což by činilo tím méně obtíží, ano členění to v ročních účtech jest provedeno. Otázkou jest též, zda by jednak pro úsporu práce, jednak v zájmu srovnatelnosti s jinými městy, nebylo záhodno pro výkazy ty zavéstí schéma podobné, jaké navrženo bylo konferencemi pro statistiku zemí pro města mající více než 5000 obyvatelů.

Statistické knížky podávají též bohatý obsah jako v letech minulých. Zvláště důležitými jsou tabulky o méně obyvatelstva, o poměrech vlastnických a činžovních, o ruchu stavebním, o úvěrních ústavech pražských, o společenstvech živnostenských, o nemocenských pokladnách etc.

V některých směrech by mohla šetření ještě býti doplněna. Tak bude snad v budoucnosti možno (viz *Österr. Statistik LXXI., 2, str. XXIII.*) při tabulce »*přehled změn v držení a obtížení realit*« k datům o kupní ceně realit a nedoplatcích na kupní cenu připojiti ještě obnosy převzatých dluhů a obnosy, jež zaplacený byly na hotovosti. Touto nevelkou změnou získalo by se cenných poznatků jak o průměrném zadlužení realit směněných tak i o tom, jakou měrou přecházejí reality v držení osob kapitálem slabších, jimž držení domu znamená spíše činnost výdělkovou než výhodné uložení kapitálu. Posud jsou údaje dotyčné v poznámkách uvedené — až na město Žižkov — neúplné, což vysvětluje se neúplností příslušných záznamů c. k. úřadů listovních.

Při tabulce »*Výnosy daní v obcích spojených*« doporučovalo by se připojiti ještě data o přírážkách obecních a obecních školních a přesně lišiti mezi daní ideální a povinností splatnou, aby se mohlo pro Prahu i obce spojené stanoviti celkové, skutečné obtížení daňové dle jednotlivých kategorií daní, což posud možno není.

Litovati sluší též, že městská statistická kancelář neuveřejňuje již výkazů o počtu a stavu nepronajatých bytů a jiných místností činžovních. Měly-li by výkazy ty míti ten význam, jaký jim přísluší, musily by ovšem uveřejňovány býti v čas, po případě by aspoň v novinách mohly sděleny býti hlavní výsledky opatřené slovním provodem a srovnáváním s lety jinými.

Obzvláště cennou by byla též statistika o cenách městské půdy, že není nemožna, ač obtížna, to dokazuje na př. příklad města Vratislavě. Při nynějším přetížení kanceláře nelze ovšem na takové práce mysliti.

Síly její v poslední době byly skoro úplně absorbovány spracováním materiálu sčítání lidu z r. 1900. Spracování to nemá se omeziti jen na poměry příbytečné, nýbrž na veškeré výsledky sčítání lidu, a to pro celý policejní obvod pražský. Až dosud vyšel díl I. »Hlavní výsledky sčítání« z pera adjunkta městské statistické kanceláře JUC. Jana Srba. Podává velmi jasný přehled o vzrůstu obyvatelstva a domů v celém policejním obvodu pražském i jednotlivých jeho částech v letech 1869—1900, o rozčlenění obyvatelstva dle pohlaví, dle vyznání, dle vzdělání, dle příslušnosti, dle obcovací řeči. Spracování lze nazvati velmi zdařilým; všude jest viděti, že pisatel s poměry důkladně je obeznalý. Opět doklad pro potřebu decentralisovaného spracování.

Pro jiná, větší města zajímavý materiál přináší *Öst. Städtebuch*, jehož poslední ročník (X.) vztahuje se k letům 1901—1902. Celkem obsahuje příspěvky 24 měst, z nichž 9 (nepočítaje předměstí pražská zvláště) připadá na Čechy, 4 na Moravu, 1 na Slezsko. Jsou to: Praha s předměstími (Karlín, Smíchov, Vinohrady, Žižkov), Budějovice, Cheb, Jablonec, Kladno, Kutná Hora, Liberec, Plzeň, Ústí n. L., Brno Jihlava, Olomouc, Znojmo, Opava. Materiál uveřejňuje se pro každé město zvláště a není jednolitý; u některých měst jest velmi zevrubný (obšírné tabulky o měně obyvatelstva, o zdravotnictví, chudinství, školství, opatřování vody, osvětlování, o ulicích a cestách, o financích obecních a pod.), u jiných omezuje se jen na údaje hlavní. V tom asi sluší hledati příčinu, proč ho dosud tak málo bylo použito ku srovnávacím přehledům, které by měly pro kommunální politiku právě největší cenu. V tom ohledu sluší dáti přednost podobné publikaci německoříšských měst (*Statistisches Jahrbuch deutscher Städte*), kde materiál rozdělen jest dle věcného obsahu, takže data jednotlivých měst dají se lehce srovnávati. *Conditio sine qua non* pro tento způsob uveřejňování jest ovšem, aby výkazy jednotlivými městy, pokud možno, úplně a včasně byly dodávány.

Důležitý materiál pro posouzení hospodářství měst jest roztroušen též v účtech, rozpočtech, inventářích jednotlivých měst; potřebuje však shrnutí v jednotný přehled, k čemuž zemská statistická kancelář především jest povolána.

O tiscích zemského výboru a o ostatních statistických publikacích bude referováno jindy.

Mdh.